

ומפרש רבי מאיר: צבע התכלת בא ללמדנו, שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני השכינה; וכיצד מלמד כן התכלת: מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, (18) ורקיע דומה לכסא הכבוד.

ומנין שרקיע דומה לכסא הכבוד? שנאמר: "ויראו את אלהי ישראל, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, ובעצם השמים לטהר", הרי שהרקיע הוא כמו לבנת הספיר, וכתוב בכסא הכבוד: "כמראה אבן ספיר דמות כסא", הרי למדנו שרקיע דומה לכסא הכבוד.

מתניתין:

משנתנו ממשיכה לבאר את דיני כתיבת המגילה, על מה, ובמה, כותבין אותה:

אינו כותב את מגילת הסוטה, הנמחקת במים:

לא על הלוח של עץ.

ולא על הנייר של עשבים, שכותשים

ומדבקים אותם בדבק, ועושין אותו כמין עור.

ולא על הדיפתרא, הוא עור שאינו מעובד כל י"ב-ב צרכו, כי עדיין לא עיבדוהו בעפצים.

אלא על המגילה [קלף].

שנאמר "וכתב את האלות האלה הכהן בספר", דהיינו קלף.

ואינו כותב:

לא בקומוס, הוא שרף האילן, שמתיכו במים וכותב בו, ואינו נמחה במים.

ולא בקנקנתום שאף הוא אינו נמחה במים.

ואף **לא בכל דבר אחר שרושם** ונבלע בקלף, כלומר: שרישמו ניכר ואינו נמחה במים, וכמו קומוס וקנקנתום.

אלא בדיו, (1) שרישמו נמחה במים.

שנאמר: "וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים", הרי משמע: **כתב שיכול להמחות**, ולכן אינו יכול לכתוב בכל אלו. (2)

18. אבל התכלת אינו דומה לרקיע אלא דומה לדומה.

1. כתב רש"י בדיו שלנו של שרף, וראה הרחבה בענין דיו, ב"דבר שאול" סימן כו אות ד.

2. כתב ב"דבר שאול" [כו ה]: נראה דקרא "ד'ומחה" לימוד גמור הוא לתכונת הכתב, ואין זה פסול מציאותי שלא תתקיים מצות מחיקת המגילה, שהרי גם בקומוס וקנקנתום, אם

ממנו המלכים, ואברהם כשהחזירו צריך הוא ליתנו למלך סדום; וראה במהרש"א חולין פט א, שלא היה זה גזל ממש, כי מלך סדום מחל לו, באומרו: "והרכוש קח לך", ועוד שמן הענין נראה שלא היה יכול מלך סדום להציל את רכושו מיד המלכים; ומטעם זה אמר אברהם: "בלעדי רק אשר אכלו הנערים", כי הוא לא רצה ליהנות, משום מידת חסידות, אבל את חלק הנערים השאיר בידם, וראה עוד שם.

גמרא:

הגמרא מביאה כאן כמה פסקי דינים בענין מגילת סוטה:

אמר רבא: (3)

א. מגילת סוטה שכתבה בלילה, הרי היא פסולה.

ומפרשין: **מאי טעמא?**

כי **אתיא** גזירה שוה "תורה תורה".

דכתיב הכא — גבי סוטה — **"ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת"**.

וכתיב התם בפרשת זקן ממרא: **"על פי התורה אשר יורוך** [בית דין הגדול בירושלים], **ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה"**.

מה, כמו **משפט** אין דנים אלא **ביום**. (4)

אף מגילת סוטה אין כותבין אותה אלא **ביום**. (5)

ב. אם **כתבה** למגילת הסוטה **למפרע**, מהסוף להתחלה, שכתב: **"ירך ולנפיל בטן לצבות במעיך"** במקום: **"במעריך לצבות בטן ולנפיל ירך"**, הרי היא **פסולה**. (6)

דין הגדול] אפילו כי אפליגו בדיני ממונות, כדאיתא בסנהדרין פז ב, ועל זה קאמר "ועל המשפט"; וראה מה שכתב והביא בזה ב"מנחה חריבה".

5. הפסוק שמביאה הגמרא "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת", לא נאמר על כתיבת המגילה, אלא על כל מעשה הסוטה; וכוונת הגמרא היא, שאף כתיבת המגילה הוא ממעשה הסוטה, ולכן אינה כשירה בלילה; וראה בגמרא מגילה כ ב, שהובא לימוד זה על השקאת סוטה שהיא ביום. ואולם המאירי כתב: "מגילת סוטה שכתבה בלילה, פסולה וכו' שכתוב כאן "את כל דברי התורה הזאת", וכתוב: "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה", מה משפט ביום, אף מגלת סוטה ביום, ויראה הטעם: שצריך שיהו המים נעשין ביום ההשקאה, וודאי ההשקאה אינה אלא ביום, שהרי משפט הוא", וראה מה שכתב על דבריו ב"מנחה חריבה".

6. נתבאר על פי רש"י; וברש"י ברכות יג א ד"ה מדברים הדברים, כתב כעין זה לגבי קריאת שמע למפרע, דהיינו כגון שאמר: "ובשעריך

ישפשף הרבה במים ויטרח יימחה הכתב במים, אלא ילפינן מסמיכות "ומחה" ל"בספר", או מעצם לשון מחיה, או מלשון "ומחה אל המים", שצריך כתב הנמחה בקל, שעם נתינתו למים הוא נמחה בלי פעולה נוספת, וכל כתב שאינו ראוי למחיקה, פסול הוא מיד בכתיבתו; וראה עוד שם.

3. נראה שכל פסקי הדינים המובאים בגמרא כאן עד "בעי רבא", הכל מדברי רבא הם; וכוונתו לומר, שכל דינים אלו פשוטים הם, אלא שיש לו ספק בענין אחר.

4. רש"י כתב את המקור, ממה שאמרו בסנהדרין לד ב, שאין דנין דיני ממונות אלא ביום, משום שנאמר "והיה ביום הנחילו את בניו", דהיינו משפט נחלות שהם דיני ממונות; ובתוספות כתבו דזה "לא מסתברא, דהא על פי התורה כתיב גבי זקן ממרא, דמשתעי בדיני נפשות", ולכן כתבו, שהכוונה היא לדיני נפשות שאין דנים אותם אלא ביום, והוא נלמד בסנהדרין שם מ"והוקע אותם לה' נגד השמש".

והרש"ש כתב על דברי התוספות: "ולא קשה מידי, דהא זקן ממרא חייב [אם המרה על בית

הכהן", ואחר כך: "וכתב את האלות האלה".

ד. אם כתבה למגילת הסוטה כמו שכותבים איגרת, בלא שרטוט, הרי היא פסולה.

כי "בספר" אמר רחמנא, והלכה למשה מסיני שהספרים צריכים שרטוט. (7)

ומפרשין טעמא: משום דכתיב: "וכתב את האלות האלה", ומשמע כי היכי דכתיבא, כפי הסדר שהם כתובים בפרשה.

ג. אם כתבה למגילת הסוטה קודם שתקבל עליה הסוטה שבועה, הרי היא פסולה.

שנאמר בפרשת סוטה: "והשביע אותה"

היתה למפרע, שבכתיבה הקדים אחת לשניה, אבל לא בצורת הכתיבה, וכ"למפרע" של תפילין ומזוזות; ואין זו כוונת ה"טורי אבן", שהרי הקשה גם על קריאת שמע; ועוד, אם לא "שיגיד עליו רעו", מנין שבאמת אין כוונת רש"י כאן — שכתב: "למפרע: ירך ולנפיל בטן לצבות במעיך" — ששינה בכתיבה, ולא בצורת הכתיבה].

7. א. נתבאר על פי לשון רש"י; וב"חידושי רבי שמואל" גיטין סימן ח', הוכיח מדברי רש"י במנחות לב ב, שכוונת רש"י היא, שבכל דבר שהצריכה התורה "ספר" כגון מגילת סוטה, וכגון גט שנאמר "וכתב לה ספר כריתות", באלו נאמרה הלכה למשה מסיני שהן צריכים שרטוט.

ב. בתוספות נסתפקו אם מועיל שרטוט אחר הכתיבה; ורבינו עקיבא איגר [שו"ת קמא סימן נ] תמה על ספיקם, שהרי במנחות לב ב יש ברייתא, שאין עושים מזוזות מתפילין שבלו, משום שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה; ומקשה הגמרא שם: אפילו אם היו מורידין, איך יעשו מתפילין מזוזות, והרי תפילין אינם צריכים שרטוט, ואילו מזוזה צריכה שרטוט; והשתא תיקשי: אם תמצי לומר שאפשר לשרטט אחר הכתיבה, אם כן מאי קשיא לגמרא?! וכן הקשה ב"קרן אורה" כאן; והאריכו האחרונים למעניתם בישוב קושיא זו.

ביתך מזוזות", במקום "מזוזות ביתך ובשעריך"; ובטורי אבן מגילה יז ב ד"ה שלא, תמה על דברי רש"י כאן, ובברכות: ואני תמה, אמאי דחק לפרש כן, דהא וודאי כל כי האי גוונא שהיפך התיבות למפרע, אין צריך קרא למעט, דאין זה לא קריאה ולא כתיבה, כיון דאין לו משמעות, ואין זה אלא כמתלוצץ ומשחק בעלמא; אלא ודאי הכי פירוש "למפרע", דהקדים הפסוק הכתוב מאוחר להכתוב לפניו, בקריאת שמע: בקריאה, ובמגילת סוטה: בכתיבה, אף על פי דכל פסוק ופסוק ענין בפני עצמו הוא, אפילו הכי נפקא לן מקרא דלא יצא; וראה עוד שם.

ובספר "עבודת דוד" כאן, כתב, שרש"י בברכות הוכרח לפרש כן, שהרי איכא למאן דאמר שפסוק ראשון של קריאת שמע בלבד הוא מדאורייתא, [וציין ל"ביאור הלכה" ריש סימן סד], ולשיטה זו, הרי בהכרח שמיעוט הכתוב בקריאת שמע שלא יקראנה למפרע, הוא באופן שקרא את הפסוק מסופו לראשו.

ומיהו עדיין היה מקום לומר דלא כרש"י, אלא שאמר במקום "שמע ישראל" "ישראל שמע", שאינו משנה את משמעות המלים, ולא כאופן שכתב רש"י שאינו אומר את משמעות הכתוב כלל, אלא את תיבותיו.

וראה מה שיישב ב"הערות" את הקושיא על רש"י כאן.

[והכותב ב"הערות" הבין את קושיית ה"טורי אבן", שהיא: למה לא נימא שהכתיבה עצמה